

פרשת לך לך

1. **לך - לך** - פירושו להנאתך ולטובתך, אילו דברים יקבל אברהם אבינו שיהיו להנאתו ולטובתו?

ת. בדרך כלל הדרך גורמת לשלושה דברים: ממעטת פריה ורביה, ממעטת את הממון וממעטת את השם, אומר לו הקב"ה **ואעשך לגוי גדול** וכאן אינך זוכה לבנים, **ואברכך** בממון **ואגדלה שמך** שאודיע טבעך בעולם.
2. **והיה ברכה** - לאחר שכבר נאמר ואברכך למה נאמר שוב והיה ברכה?

ת. שהברכות יהיו בידך שתברך את אשר תחפוץ, ופירוש אחר, **ואעשך לגוי גדול** זה שאומרים אלוקי אברהם, **ואברכך** זה שאומרים אלוקי יצחק **ואגדלה שמך** זה שאומרים אלוקי יעקב הייתי חושב שיסיימו את הברכה בכולם, תלמוד לומר **והיה ברכה** בך חותמים ולא בהם.
3. **לך לך מארצך** והרי כבר יצא מארצו עם תרח אביו ובאו עד לחרן?

ת. הכוונה היא שיתרחק יותר, שיצא מבית אביו.
4. **אשר ארצך** - למה לא גילה לו מיד איזה ארץ?

ת. כדי לחבבה בעיניו וכדי ליתן לו שכר על כל דיבור ודיבור.
5. **ונברכו בך** - מה פירושו?

ת. אדם אומר לבנו תהא כאברהם ודומה לו מה שכתוב בך יברך ישראל לאמר ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה.
6. **את הנפש אשר עשו בחרן** - אלו נפשות עשו ומה שייך לשון עשו?

ת. הכוונה לנפשות שגיירו שאברהם מגייר את האנשים ושרה את הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו. **ובפשט** עשו הוא מלשון קנו והכוונה לעבדים ושפחות שקנו להם.
7. **עד מקום שכם עד אלון מורה** - מפני מה עד שם נכנס?

ת. **עד מקום שכם** להתפלל על בני יעקב כשיבואו לשכם, **אלון מורה** הראהו הר גריזים והר עיבל ששם קיבלו ישראל את שבועת התורה.
8. **והכנעני אז בארץ** - מי שלט על ארץ ישראל?

ת. באותו זמן היה הכנעני הולך וכובש את הארץ מזרעו של שם שהרי בחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו, ועל כך אומר לו הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת, עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם.
9. **ויבן שם מזבח** - על מה מודה אברהם אבינו?

ת. על בשורת הזרע ועל בשורת הארץ.

10. מה נלמד מהכתוב **ויט אהלה**?

ת. שבתחילה נטה את אוהל אשתו ואחר כך את שלו.

11. **ויבן שם מזבח** - מפני מה בונה מזבח שוב?

ת. נתנבא שעתידין בניו להכשל שם על עוון עכן והתפלל עליהם.

12. מה הפירוש **הלוך ונסוע**?

ת. שיושב במקום אחד חודש או יותר וממשיך ונסוע משם למקום אחר וכל מסעיו היו הנגבה, ללכת לדרומה של ארץ ישראל שיהודה (שירושלים בחלקם) נטלו חלק בדרומה של ארץ ישראל.

13. למה עשה ה' שיהיה רעב בארץ?

ת. לנסותו אם ירהר אחר דברי הקב"ה שאמר לו ללכת אל ארץ כנען ועתה מכריחו לצאת ממנה.

14. **הנה נא ידעתי** - מה ביאורו? (מה נודע לו והאם עד עתה לא ידע?)

ת. במדרש אגדה אמרו שעד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם ועתה הכיר בה על ידי שראה דמותה משתקפת במים. **ופירוש אחר**, בדרך העולם כאשר הולך אדם בדרך מתבזה וזאת עמדה ביופיה. **ועל פי הפשט** אברהם אבינו ידע שאשה יפת מראה היא אך עתה הגיע השעה לדאוג לכך משום שבאים למצרים שהם אנשים שחורים ומכוערים ואינם מורגלים באשה יפה.

15. **ייטב לי בעבורך** - כיצד?

ת. שיתנו לי מתנות.

שני

16. למה נאמר **ויהי כבוא אברהם מצרימה** ולא **ויהי בבואם**?

ת. מלמד שהטמין את שרה בתיבה ועל ידי שתבעו את המכס פתחו וראו אותה.

17. **ויהללו אותה אל פרעה** - מה פירושו?

ת. הללו אותה ביניהם ואמרו הגונה זו למלך.

18. **וינגע** - במה ניגעו ה'?

ת. במחלה ממיני צרעת העור המחלישה כוחו של אדם.

19. **על דבר שרי** - למה כתוב על דבר ולא בעבור?

ת. לרמוז שהיה המלאך מכה על פי דיבורה של שרה, אומרת למלאך הך והוא מכה.

20. מה ההבדל בין פרעה שאמר לו **קח ולך** לבין אבימלך שאמר לו **הנה ארצי לפניך**?

ת. פרעה חשש ביותר משום שהמצרים שטופי זמה הם ועל כן רצה שילך מארצו.

21. **וילך למסעיו** - מה הסבר הלשון למסעיו?

ת. לומר לנו שכאשר חזר ממצרים לארץ כנען לן באותם אכסניות שלן שם בהליכתו למד דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניה לו, **ופירוש אחר**, שבחזרתו פרע את הקפותיו שהיה חייב לבעלי האכסניות מהליכתו למצרים.

22. **ויקרא שם בשם ה'** - הכוונה על העבר?

ת. הוא המקום שקרא שם כבר בשם ה' אך אפשר לומר שגם קרא שם עכשיו בשם ה'.

שלישי

23. לשם מה מוסיף הכתוב את המילים **ההלך את אברהם**?

ת. לומר לך מה גרם לו שיהיה אף הוא עשיר משום שהלך עם אברהם.

24. למה נאמר ולא **נשא** אותם הארץ ולא **נשאה**?

ת. שאין הכתוב מדבר על **הארץ** אלא על **המרעה**.

25. **ויהי ריב** - על מה היה הריב?

ת. רועי לוט רעו בהמתם בשדות אחרים ורועי אברהם מוכיחים אותם על הגזל ורועי לוט אומרים להם והרי כל הארץ הובטחה לאברהם אבינו וכיוון שאין לו יורש, לוט יורשו ויוצא שאין כאן גזל, ועל כך עונה הכתוב **והכנעני אז בארץ** שאברהם אבינו לא זכה בה עדיין.

26. **אנשים אחים** - מה ביאור הלשון אחים?

ת. הכוונה לקרובים **ובמדרש** דרשו שהם דומים בקלסתר פנים.

27. **אם השמאל ואימנה** - האם מדבר עמו בלשון שרוצה להתרחק ממנו?

ת. בדברי פיוס אומר לו שבכל אשב תשב לא אתרחק ממך ואעמוד לך למגן ולעזר.

28. **כגן ה' וכארץ מצרים** - מה הסבר הדימויים?

ת. **כגן ה'** לאילנות **וכארץ מצרים** לזרעים.

29. **מקדם** - מה הפירוש שנסע מקדם?

ת. **לפי הפשט** נסע מאברהם - ממזרח למערב, **ובמדרש** דרשו שהסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר אי אפשר לא באברהם ולא באלוקיו.

30. מה הסבר הגנאי של אנשי סדום שהיו אנשים רעים וחטאים לה' מאד?
ת. **רעים** בגופם **וחטאים** בממונם לה' **מאד** מלמד שיודעים ריבונם ומתכוונים למרוד בו.

31. למה הזכירה התורה שאנשי סדום רעים וחטאים?
ת. לומר שלמרות זאת לא נמנע לוט מלשבת עמהם. **ורבותינו** למדו שם רשעים ירקב, שאם מזכירים רשע מזכירים גם מגנותו ורשעתו.

32. מה נלמד מכך שמוזגש וה' אמר לאברם **אחרי הפרד לוט מעמו**?

ת. שכל זמן שהרשע עמו היה הדיבור פורש ממנו.

33. מהו ברכת הזרע שבירך ה' את אברהם אבינו?
ת. ושמתי את זרעך כעפר הארץ שכשם שאי אפשר לעפר לימנות כך זרעך לא ימנה.

רביעי

34. מיהו אמרפל ולמה נקרא שמו כך?
ת. אמרפל הוא נמרוד שאמר לאברהם אבינו פול לכבשן האש.

35. מלך גוים, שנאב, שמאבר, למה נקראו בשמות אלו?
ת. **מלך גוים** - מקום ששמו גוים על שם שנקבצו שמה אנשים מכמה אומות ומקומות והמליכו עליהם אדם ששמו תדעל. **שנאב** - שונא אביו שבשמים. **שמאבר** - שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה.

36. **עמק השדים הוא ים המלח** - כיצד יתכן שמקום של הרבה שדות הוא ים המלח?

ת. הביאור הוא שבתחלה היה מקום של שדות הרבה ואח"כ נמשך הים הגדול לתוכו ונעשה ים המלח, **ובמדרש** דרשו שבעת הפיכת סדום נתבקעו הסלעים שסביב עמק השדים ויצאו מהם מים ונמשכו לתוך העמק ונעשה ים המלח.

37. כמה שנים עבדו את כדרלעומר וכמה שנים מרדו?
ת. שתיים עשרה שנה עבדו ומרדו במשך שלוש עשרה שנה (לא בשנה השלוש עשרה אלא שהיה המרד שלוש עשרה שנה) ובשנה הארבע עשרה יצא כדרלעומר עם שלושת המלכים שעמו להלחם בחמשת המלכים.

38. למה בתחלה כתוב כדרלעמר בין המלכים וכעת כתוב בנפרד בא כדרלעומר והמלכים אשר אתו?
ת. משום שהוא היה בעל המעשה והמרידה נגדו ולכן נכנס בעובי הקורה.

39. מה הפירוש **בהררם** שעיר עד **איל פארן**?

ת. **בהררם** פירושו בהר שלהם. **איל פארן** תרגומו מישור. **ורש"י** אומר שהפירוש שנראה לו הוא שמישור של פארן איל שמו ומישור של ממרא אלוני שמו וכן על זה הדרך.

40. **עין משפט היא קדש** - למה נקרא שמו כך?

ת. **ע"פ התרגום** פירושו מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט **ורש"י** מפרש שהמקום שנקרא קדש נקרא שם עין משפט על שם העתיד שעתידים משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו עין - מעיין והם מי מריבה.

41. איזה מקום נוסף נקרא על שם העתיד?
ת. שדה העמלקי. שעדיין לא נולד עמלק ונקרא על שם העתיד.

42. **חצצון תמר** איזה מקום הוא זה?

ת. בדברי הימים נאמר והנם בחצצון תמר הוא עין גדי.

43. מפני מה חוזר הכתוב ומפרט **ארבעה מלכים את החמשה**?

ת. להודיעך שלמרות שגיבורים היו שניצחו המעטים מכל מקום לא נמנע אברהם אבינו מלרדוף אחריהם.

44. מה הפירוש **בארות בארות חמר**?

ת. שנעשו שם בורות הרבה על ידי שנטלו משם אדמה לטיט של בנין. **ובמדרש** אגדה אמרו שבארות חמר פירושו שהיה עדיין הטיט בהם ונעשה נס למלך סדום שיצא משם. ולמה זכה לנס? מפני שהיו באומות מקצת אנשים שלא האמינו שיצא אברהם אבינו מכבשן האש ועתה כשיצא מלך סדום מן החמר האמינו למפרע שניצול אברהם אבינו.

45. מה הפירוש **הרה נסו**?

ת. להר נסו והכלל הוא שכל מילה שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה ה"א בסופה.

46. **והוא יושב בסדום** - לכאורה לא מובן מה מודיע לנו הכתוב בשנית שהוא יושב בסדום?

ת. להודיע מי גרם לו זאת, ישיבתו עם אנשיה הרעים של סדום.

47. **ויבוא הפליט** - מיהו הפליט ולמה נקרא שמו פליט?

ת. פליט זה עוג שפלט מן המלחמה שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו את הרפאים בעשתרות קרנים. **ובמדרש** כתוב שנקרא שמו פליט משום שפלט מדור המבול ונשאר מהנפלים שהיו בארץ ובא לאברהם לומר לו על לוט כדי שילחם אברהם ויהרג וישא הוא את שרה.

48. **אברהם העברי** - למה נקרא שמו **העברי**?

ת. משום שבא מעבר לנהר.

49. **וירק את חניכיו** - מה פירושו?

ת. ציידם בכלי נשק.

50. עם כמה חיילים יצא אברהם אבינו להלחם?

ת. ע"פ **פשט** שלש מאות ושמונה עשר **ורבותינו** אמרו שנלחם עם אליעזר לבדו חניכו כתיב ולא חניכיו והכוונה לאליעזר שחנכו למצוות ועוד שאליעזר הוא בגימטריא 318.

51. למה רדף אחריהם רק עד דן?

ת. משום ששם תשש כוחו שראה שעתידים בניו להעמיד שם עגל. (בזמן ירבעם)

52. **ויחלק עליהם לילה** - מה ביאורו?

ת. **לפי הפשט** פירושו שהוא ועבדיו התפלגו כאשר הגיע לילה כדרך הרודפים שמתפלגים אחרי הנרדפים כשבורחים זה לכאן וזה לכאן. **ומדרש** אגדה אומר שנחלק הלילה ובחציו ראשון נעשה נס לאברהם אבינו וחציו שני שמור לחצות של מצרים.

53. ישנו מקום בשם **חובה**? ולמה נקרא כך?

ת. קורא לדן חובה על שם עבודה זרה שעתידה להיות שם.

54. **עמק שוה הוא עמק המלך** - מהו המקום האמור?

ת. **עמק שוה** - עמק הפנוי מאילנות ומכל מכשול ונקרא עמק המלך ותרגומו בית ריסא דמלכא שהיה למלך מגרש פנוי בגודל רוס (שהם שלושים קנים וכל קנה הוא שש אמות) לצחק שם. **ובמדרש** אמרו, עמק שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין.

55. מיהו מלכי צדק מלך שלם?

ת. במדרש דרשו שזה שם בן נח.

56. למה הוציא לחם ויין?

ת. כך עושים ליגיעי מלחמה וגם רצה להראות לו שאין בליבו עליו על שהרג את בניו ובמדרש אמרו שרמזו לו על המנחות והנסכים שיקריבו שם בניו.

57. מה ביאור הלשון **קונה שמים וארץ**?

ת. עושה שמים וארץ, על ידי עשייתו קנאן להיות שלו.

58. **ויתן לו מעשר מכל** - מי נתן ולמה נתן?

ת. אברהם אבינו נתן לשם בן נח מעשר מכל אשר לו לפי שהיה כהן.

חמישי

59. מה הפירוש **הרמותי ידי אל ה' אל עליון**?

ת. מרים אני את ידי בשבועה לאל עליון.

60. מהיכן לא רוצה אברהם אבינו לקחת ממון ומה הטעם לסירובו?

ת. לא אקח לעצמי מן השבי מאומה מחוט ועד שרוך נעל וגם לא אקח מממון שלך אם תרצה לשלם לי מבית גנזיך משום שהקב"ה הבטיח לי עושר ואיני רוצה שתחשוב שהעושר ממך.

61. עבור מי מבקש אברהם אבינו שכר ומה למד מכך דוד המלך?

ת. מבקש עבור העבדים שהלכו עמו ועבור ענר אשכול וממרא שישבו לשמור על הכלים ומכאן למד דוד המלך שבחלוקת השלל חולקים בשווה היוצאים למלחמה והיושבים לשמור על הכלים.

62. **אחר הדברים האלה** - אחרי הרבה זמן היה המחזה?

ת. כל מקום שנאמר אחר הוא סמוך ואם נאמר אחרי מדובר בזמן מופלג.

63. למה צריך ה' לומר לו עתה **אל תירא אברם אנוכי מגן לך שכרך הרבה מאוד**?

ת. **אל תירא** לפי שהיה ירא ודואג שמא קיבלת שכר על כל צדקותי על כך אמר לו המקום אל תירא. **אנוכי מגן לך** מן העונש, שלא תענש על כל אותם נפשות שהרגת, **שכרך הרבה מאוד** ואין לך מה לדאוג על קבול שכרך.

64. מה פירוש המילה **ערירי**?

ת. ער הוא מלשון יורש וערירי פירושו שלא יהיה יורש כך פירשו מנחם בן סרוק. **רש"י** מפרש שער הוא מלשון התעוררות וערירי מלשון חורבן.

65. **דמשק אליעזר** - למה נוסף לשמו המילה דמשק?

ת. **לפי התרגום** מדמשק היה. **במדרש** אגדה דרשו משום שרדף אחרי המלכים עד דמשק **ובגמרא** דרשו בנטריקון שהוא דולה ומשקה מתורת רבו.

66. **ויוצא אותו החוצה** - להיכן הוציאו?

ת. **לפי פשוטו** הוציאו מחוץ לאהלו לראות הכוכבים. **ולפי מדרשו** אמר לו צא מאיצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן, אברם אין לו בן, אברהם יש לו בן, שרי לא תלד אבל שרה תלד שאחליף שמכם וישתנה מזלכם. **ופירוש אחר** שהוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים ועל כן נאמר הבט שהבטה הוא מלמעלה למטה.

67. על מה שואל אברהם אבינו **במה אדע כי אירשנה** וכלפי מה נאמר **והאמין בה**?

ת. על בשורת הזרע האמין בה' ויחשבה לו צדקה אך על בשורת הארץ שאלו אות. **ופירוש אחר**, לא ביקש אברהם אבינו אות אלא האמין בה' ורק שאל הודיעני באיזה זכות יתקיימו בארץ ואמר לו ה' בזכות הקרבנות.

שישי

68. **עגלה משולשת עז משולשת ואיל משולש** - למה מרמזים?

ת. **עגלה משולשת** - רמז לשלשה פרים, פר יום הכפורים, פר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה. **עז משולשת** - רמז לשעיר הנעשה בפנים ושעירי מוספין של מועד ושעירת חטאת יחיד. **איל משולש** - רמז לאשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של חטאת יחיד.

69. **ויבתר אותם** - מדוע ביתר אותם?

ת. שהיו כורתים ברית ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבור בין בתריה לרמוז שהמפר את הברית ינתחו אותו לשנים.

70. למה בתר את הבהמות **ואת הצפור לא בתר**?

ת. משום שהאומות נמשלו לפרים אילים ושעירים וישראל נמשלו לבני יונה על כן לא בתר לרמז שיהיו ישראל קיימים לעולם.

71. מה מרומז ב**וירד העיט על הפגרים וישב אתם אברים?**

ת. רמז לדוד המלך שיבוא לכלות את האומות ואין מניחים אותו מן השמים משום שלא יכלו עד שיבוא מלך המשיח.

72. מה מרמז האימה חשכה גדלה שנפלה עליו?

ת. רמז לצרות וחושך של גלויות.

73. **ארבע מאות שנה** - ממתני נספרים ומנין נלמד זאת?

ת. מוכרח להיות שסופרים מלידת יצחק עד שיצאו ממצרים שיצחק היה בן ששים כשנולד יעקב ויעקב כשירד למצרים אמר שהוא מאה ושלושים הרי יחד מאה ותשעים שנה ובמצרים היו מאתיים ועלו כמנין רד"ו הרי יחד ארבע מאות שנה. **ואם** תאמר שהיו במצרים ארבע מאות שנה הרי קהת היה מיורדי מצרים וגם את תחשב כל שנות קהת, עמרם ושמונים שנה של משה שהיה בן פ' כשיצאו ממצרים לא מגיע אלא לשלש מאות וחמשים והרי צריך עוד להוריד את השנים שחי קהת עם עמרם ועמרם עם משה.

74. מה מדייק רש"י מכך שכתוב **בארץ לא להם?**

ת. שלא נאמר בארץ מצרים אלא בארצות שונות שאברהם גר בארץ פלשתים ויצחק בגרר ויעקב גר בארץ חם.

75. **וגם את הגוי** - מה מרבה המילה גם?

ת. לרבות ארבע מלכויות בבל מדי יון ואדום שאף הם כלים על ששיעבדו את ישראל.

76. מה קשה לרש"י בהבטחה **ואתה תבוא אל אבותיך בשלום?** ומה נלמד מכך?

ת. הרי תרח אביו היה עובד ע"ז וה' מבשרו שיבוא אליו? אלא למדך שעשה תרח תשובה.

77. **תקבר בשיבה טובה** - מה השיבה טובה שהובטחה לאברהם אבינו?

ת. בשרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו ושלא ייצא עשיו לתרבות רעה בימיו ומשום כך נפטר חמש שנים קודם זמנו ובו ביום מרד עשיו.

78. **ודור רביעי ישובו הנה** - דור רביעי זה ממתני נספר ואל מי מכוון?

ת. הכוונה לדור רביעי משיגלו למצרים שיהיו שם שלושה דורות ודור רביעי ישוב הנה לארץ כנען, ומכוון הדבר לכלב בן חצרון שיהודה ירד למצרים ופרץ דור שני וחצרון דור שלישי וכלב דור רביעי נכנס לארץ.

79. למה אין שולח הקב"ה את האמורי מארצו מיד?

ת. משום שאין הקב"ה נפרע מאומה אלא משנתמלאה סאתה ועוד לא שלם עון האמורי להיות משולח מארצו.

80. מה קשה בתיבות **ויהי השמש באה?** ומה פירושו?

ת. שמש הוא מלשון נקבה ולא שייך הלשון ויהי אלא כוונת הכתוב הוא ויהי הדבר הזה שהשמש שקעה.

81. מפני מה כתוב גם **תנור עשן** וגם **לפיד אש**?

ת. התיבות תנור עשן מרמזות שיכלו המלכויות בגהינום.

82. **באה** - מה ההבדל אם הטעם באות ראשונה או שניה?

ת. טעם באות ראשונה מורה שבאה כבר ובאות שניה אומר שקרבה לבוא. (ועיי' ויצא שאלה 24)

83. **לזרעך נתתי** - הלא יש לומר לזרעך אתן?

ת. אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויה כבר.

84. למה נקרא שמו **הנהר הגדול**?

ת. משום שהוא דבוק לארץ ישראל וכמו עבד מלך שמכבדים אותו כמלך וכמו שהעולם אומרים הדבק לשר וישתחוו לך.

85. מנויים כאן בפסוק עשר אומות ומדוע קיבלו רק שבעה?

ת. שלושת הנותרים הם קיני קניזי וקדמוני שהם אדום מואב ועמון שעתידיים להיות ירושה לעתיד לבוא.

86. **ואת הרפאים** - איזו ארץ היא זו?

ת. ארץ עוג והיא ארץ החוי.

87. מפני מה האריך הכתוב לספר שהגר הייתה שפחה מצרית?

ת. ללמדנו מעלת אברהם אבינו שהגר בת פרעה הייתה וכשראה נסים שנעשו לשרה אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר.

88. מה הסבר הלשון **אולי אבנה ממנה**?

ת. לשון אבנה מלמד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס.

89. באיזה זכות חושבת שרה אמנו להבנות?

ת. בזכות שתכניס צרתה לביתה.

90. מה ההסבר ל**וישמע אברם לקול שרי**? (שלא נאמר בקול)

ת. הכוונה לקול רוח הקודש שבה.

92. למה המתין עשר שנים וממתי נמנים השנים ומדוע?

ת. עשר שנים הוא מועד הקבוע לאשה ששהתה ולא ילדה לבעלה חייב לישא אחרת ומנין השנים הוא מיום שישבו בארץ שאין ישיבת חוץ לארץ מן המנין משום שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבוא לארץ ישראל.

93. ותקל גבירתה בעיניה - מפני מה?

ת. אמרה הגר כנראה ששרה גבירתי אינה צדקת בסתר כבגלוי שהרי לא זכתה להריון כל השנים הללו ואני מיד הריתי.

94. מה פירוש דברי שרה חמסי עליך?

ת. על חטא זה שהגר מבזה אותי תקבל אתה עונש משום שאתה אשם בכך שכאשר התפללת לפני הקב"ה שאתה רוצה בן היה לך לומר שאתה רוצה בן ממני ואתה אמרת סתם ואכן התקבלה תפלתך אך לא ממני אלא מהגר, ועוד, דבריך אתה חומס ממני שאתה שומע בזיוני ואתה שותק.

95. כל ביניך שבמקרא חסר וזה מלא - מה נלמד מכך? ומהיכן ההוכחה שזהו לימוד נכון?

ת. ביניך מלא מלמד שהכניסה שרה אמנו עין הרע בהגר והפילה עוברת ומוכח מדברי המלאך שאומר לה הנך והרה והרי כבר הרתה ומה הבשורה שמבשרה שתהר, אלא מלמד שהפילה הריון ראשון.

96. ותענה שרי - כיצד?

ת. שהייתה משעבדת בה בקושי.

97. מפני מה נאמר בכל אמירה בנפרד ויאמר לה מלאך ה'?

ת. שבכל אמירה היה מלאך אחר שליח לאומרה.

98. אלו דברים אומר המלאך על ישמעאל?

ת. שיהיה פרא אדם שאוהב מדברות לצוד חיות וידו בכל - שיהיה לסטים ויד כל בו - וכולם שונאים אותו ומתגרים בו ועל פני כל אחיו ישכון - שיהא זרעו גדול.

99. אתה א-ל ראי - מה ביאורו? ומנין לה שכך הוא?

ת. שאתה אלוה-ה הראיה שרואה בעלבון של עלובים. כשראיתי מלאכים בביתו של אברהם הייתי סבורה שבזכותו ראיתי ועתה כשבאו למדבר בשבילי באו וסימן שה' רואה עלבון של עלובים.

100. מנין נלמד שהייתה רגילה לראות מלאכים?

ת. שמנוח ראה מלאך פעם אחת ואמר מות נמות ואילו הגר ראתה ארבעה מלאכים זה אחר זה ולא חרדה.

101. למה נקרא הבאר באר לחי רואי?

ת. כפי שתרגם אונקלוס שמלאך קיים נראה אליה.

102. מי קרא לילד ישמעאל?

ת. אברהם אבינו קראו כן למרות שלא שמע את ציווי המלאך להגר, משום ששרתה עליו רוח הקודש.

103. למה מזכירה תורה את גילו של אברהם בלידת ישמעאל?

ת. לשבחו של ישמעאל נכתב שהרי אם נולד כשהיה אברהם בן שמונים ושש שנה ובגיל תשעים ותשע מל עצמו הרי שהיה ישמעאל בן י"ג שנה כשנמול ולא עכב.

104. מה ביאור דברי ה' **אני א-ל ש-די?**

ת. אני הוא שיש די באלקותי לכל בריה (ששם ש-די ביאורו שיש די ובכל מקום מוסבר לפי העניין) ולפיכך התהלך לפני ואהיה לך לאלוה ולפטרוך.

105. **התהלך לפני והיה תמים** - מה אומר ה' לאברהם?

ת. **התהלך לפני** - הדבק בעבודתי. **והיה תמים** - היה שלם בכל נסיונותי. **ולפי מדרשו התהלך לפני** במצוות מילה ובדבר זה היה **תמים** שכל זמן שהעלה בך אתה בעל מום לפני. **פירוש אחר** והיה תמים, עד עכשיו נקראת אברם שהם רמ"ג אברים ועתה תקרא אברהם שהם רמ"ח ותשלוט גם בשני עיניים ושתי אוזניים וראש הגויה.

106. **ואתנה ברית** - מהי הברית שיתן ה'?

ת. שעל ידי מצווה זו אתן לך ברית של אהבה וברית הארץ להורישה לך.

107. מה ההבדל גבי מורא שכינה לפני ואחרי הברית?

ת. שעתה לפני הברית נאמר ויפל אברם על פניו ואילו לאחר שמל רוח הקודש ניצבת עליו.

108. מה פירוש השם אברם ואברהם ומדוע לא הוסר האות רי"ש כפי המשמעות החדשה?

ת. בתחלה היה אב לארם שזהו פירוש אברם ועתה נעשה אב המון גוים ולא הוסרה הרי"ש שגם יו"ד של שרי התרעמה כשהוסרה והוסיפה ה' להושע בן נון וקראו יהושע.

109. **ונתתיך לגוים** - בלשון רבים נאמר, אילו גוים מדובר?

ת. הכוונה לישראל ואדום (שהרי ישמעאל כבר קיים ואין הכוונה אליו).

110. **והקמתי את בריתי** - איזה ברית?

ת. להיות לך לאלוקים.

111. למה חוזר הכתוב לומר **והייתי לכם לאלוקים?**

ת. לומר ששם אהיה לכם לאלוקים אבל הדר בחוץ לארץ כמי שאיני אלוהו.

112. **ואתה** - מה מורה וי"ו החיבור?

ת. לומר שהוא המשך של האמור שהקב"ה אמר לו אני הנה בריתי אתך ואתה הוי זהיר לשומרו ומה היא שמירתו? על ידי המול לכם כל זכר.

113. **ביני וביניכם ובין זרעך אחריך** - עם מי כריתת הברית?

ת. **ביניכם** - אלו אותם של עכשיו **ובין זרעך** אלו העתידים להוולד אחריך.

114. מי הם **ילדי בית ומקנת כסף?**

ת. יליד בית שילדתו שפחה בבית ומקנת כסף - שקנאו משנולד.

115. המול ימול יליד ביתך - למה לא הוסיף הכתוב לומר לשמנה ימים?

ת. ללמדך שיש יליד בית שנמול לאחר שמונה ימים.

116. מי נענש על שלא מל ומה עונשו?

ת. אדם שלא מל עצמו משהגיע לכלל עונשים עונשו בכרת (שהולך עירי ומת קודם זמנו) ואביו אינו ענוש כרת אבל עובר בעשה.

117. מה משמעות שינוי השם משרי לשרה?

ת. שרי משמע שהיא רק שרתי ושרה פירושו שהיא שרה על הכל.

118. וברכתי אותה, וברכתי - שתי ברכות הללו על מי הם?

ת. וברכתי אותה שחזרה לנערותה, וברכתי בהנקת שדיים. שהיו מרננים אחריהם שאספו ילד מן השוק ואומרים ילדנו הוא וביום משתה יצחק הביאה כל אחת בנה עמה ומניקתה ולא הביאה ושרה היניקה את כולם ועל זה נאמר הניקה בנים שרה.

119. מה ההבדל בין צחוק אברהם לצחוק שרה שעל שרה הקפיד ה' ועל אברהם לא הקפיד?

ת. צחוק אברהם הוא מלשון יחדי שהאמין ושמה וצחוק שרה הוא לשון מחוך - שלא האמינה ולגלגלה.

120. הלבן מאה שנה יולד - האם אברהם אבינו תמה על הדבר?

ת. כאן הוא מלשון מתפעל שלמרות שדורות ראשונים ילדו בגיל חמש מאות אך בימי אברהם נתמעטו השנים ובא תשות כח לעולם ומיהרו להביא תולדותיהם.

121. מהו הדבר שאומר אברהם אבינו לו ישמעאל יחיה לפניך וכי אינו רוצה בהבטחת ה'?

ת. אברהם אבינו היה קטן בעיניו ואמר הלוואי וישמעאל יחיה לפניך ואינו ראוי לעוד שכר שתתן לי בן נוסף.

122. מה הפירוש יחיה לפניך?

ת. שיתהלך לפני ה' לעובדו ביראה.

123. מה ביאור הלשון אבל?

ת. אבל יכול להתפרש מלשון אולם וכאן מתפרש מלשון אמיתות דברים.

124. מפני מה אמר לו הקב"ה שיקרא שם בנו יצחק?

ת. על שם הצחוק וגם לרמז י' נסיונות, צ' שנה של שרה, ח' ימים שנימול, וק' שנה של אברהם.

125. והקמתי את בריתי אתו - הא כיצד והרי לא מצינו שכרת עמו ברית?

ת. כוונת הכתוב היא לברית מילה שתהא מסורה לזרעו.

126. למה נקראו שנים עשר נשיאים ולא שנים עשר שבטים?
ת. מלשון נשיאים ורוח שיכלו כעננים.

127. למה כתוב לשון של **מעל אברהם** ולא מעם אברהם?

ת. לשון נקיה כלפי השכינה שאין זה דרך כבוד לומר על הקב"ה שעמד אצל אברהם ודיבר אתו כאיש עם רעהו. ולמדנו כאן (מהלשון מעל) שהצדיקים מרכבתו של מקום.

128. מה ההדגשה של **בעצם היום**?

ת. שמל בו ביום שנצטווה, ביום ולא בלילה ולא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הליצנים ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אלו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום.

129. **בהמולו את בשר עורלתו** - ואצל אברהם לא נאמר את - מדוע?

ת. באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך הבשר שכבר נתמעך על ידי תשמיש אבל ישמעאל שהיה ילד הוזקק לחתוך ערלה ולפרוע המילה ועל כן כתוב את.

130. **בעצם היום הזה** - למה נאמר בשנית?

ת. בפעם שניה הכוונה שכאשר מלאו לאברהם צ"ט שנה ולישמעאל י"ג שנה נמול אברהם וישמעאל בנו.